

Научна критика
Примљен: 31. јануара 2024.
Прихваћен: 12. маја 2024.
УДК 821.163.41.09:81'38(049.32)
10.46630/phm.16.2024.67

НОВА СТИЛИСТИЧКА ИСТРАЖИВАЊА: ПРИКАЗ КЊИГЕ ПОЕТИЗМИ И ПРОЗАИЗМИ МИЛКЕ НИКОЛИЋ

(*Поетизми и прозаизми*, Андрићев институт, Андрићград, 2022. год., 374 стр.)

Публикација *Поетизми и прозаизми* ауторке Милке Николић објављена је 2022. године у издању Андрићевог института. Књигу чине *Предговор* (7-9) и четири обимнија поглавља: *Уводна разматрања* (13-91), *Поетски текстови* (95-196), *Прозни текстови* (199-342) и *Закључна разматрања* (345-358). Након последњег поглавља у књизи су Библиографска напомена, Регистар имена, Summary и подаци о аутору. Ово научно дело настало је „на основу лингвостилистичких истраживања књижевних текстова савремених српских песника и прозних стваралаца” (7). Сва истраживања вршена су са циљем „да се осветле језичко-стилске одлике појединих дела српских књижевника 20-ог и 21-ог века” (7). У предговору књиге су осим објашњења настанка дела, прецизно одређени термини поетизми и прозаизми. Ова два термина односе се „на стилске доминанте у поетским и прозним текстовима српских књижевника” (7). Остатак *Предговора* тиче се структуре књиге, односно објашњава се садржина сваког од поглавља понаособ.

Прво обимније поглавље *Уводна разматрања* садржи две целине, при чему се прва целина односи на лингвостилистичка истраживања српске поезије (*Новија лингвостилистичка истраживања српске поезије*), док се друга целина односи на истраживања стила српских прозних дела (*Новија лингвостилистичка истраживања српске прозе*). У првом од двају радова, ауторка истиче два циља: први, „да се изабрана литература разврста према истраживачким стилистичким темама” (13) и други, „да се издвоје кључна постигнућа до којих су проучаваоци дошли” (13). Истраживање спроведено у овом раду обухвата прве две деценије двадесет првог века. Друкчије речено, посматрани период „обележен је двама монографијама” (20). Једна се налази на почетку 21-ог века – Поетска граматика Васка Попе (2001) Јелене Јовановић, а друга монографија је на крају друге деценије 21-ог века – *Текстеме као стилске доминанте у песништву Новице Тадића (2020) Соње Миловановић* (20). Анализа спроведена у овом раду утврдила је да су у српској лингвостилистици истраживани: 1) типови еквивалентности и начини остваривања поетске функције језика; 2) принципи песниковог избора и употребе лексике, посебно стваралачки приступ неологизмима, затим, типови стилски обележене лексике, као и стилогени лексички спојеви и устаљени (неидиоматизовани/идиоматизовани) изрази; 3) гласовно устројство песме, као и међуоднос риме и понављања, затим, паралелизам као конструктивни принцип стиховне структуре; 4) синтаксичко устројство песме, затим, кохезивно-кохеренцијско устројство у поетском тексту, као и релације између стиха и реченице; 5) „строге” песничке форме, као што су акростих, палин-

дром, сонет, сонетни венац, фоничка песма, фонет; 6) типови стилема, а међу њима и стилске фигуре; 7) доминантни типови језичко-стилских поступака, корелација формалних одлика и садржајних вредности у поетском тексту; 8) однос поетског језика према стандарднојезичкој норми, као и принципи избора и начини укључивања различитих (нестандардних/стандардних) идиома у поетски текст (23). Постигнућа анализираних радова разврстана су у неколико целина (Српска поезија и лингвостилистичка анализа, Еквивалентност, паралелизам и рима у српској поезији, Лексика и граматика у српској поезији, „Строге” песничке форме у српској поезији и Поетски језик и стандарднојезичка норма). Према речима ауторке, „до садашњи стилистички радови посвећени српској поезији остварују значајна постигнућа: 1) осветљавају језичко-стилске особености текстова савремених српских песника; 2) идентификују, описују и објашњавају одлике српског поетског језика; 3) доприносе истраживању феномена поетског језика уопште; 4) сведоче да се интегралностилистички метод одликује високим аналитичким и интерпретативним потенцијалом” (35).

У анализи прозаизама, односно стилских доминанти у прозним делима три су кључна параметра: пререгистрација, репрезентолошки дискурси и стилистика глаголских облика (50). Спроведена анализа на обимном корпусу лингвостилистичких истраживања српске прозе показује да су истраживане следеће теме: 1) принципи пишевог избора и употребе лексичких јединица; 2) принципи пишевог избора и употребе глаголских облика; 3) синтаксичке (синтаксичко-стилистичке) одлике прозног текста; 4) типови говора, посебно ауторске дидаскалије; 5) композиционе одлике прозног текста; 6) типови стилема; 7) доминантни типови језичко-стилских поступака, корелација формалних одлика и садржајних (мотивских, идејних) вредности у прозном тексту; 8) поступци пререгистрације, као и принципи употребе различитих нестандардних идиома (52). Достигнућа истраживача лингвостилистичких особености српског прозног дискурса разврстана су у неколико целина (*Језик српске прозе и српски стандардни језик, Стилемајична лексика у српској прози, Глаголски облици у српској прози, Синтаксичко-стилистичке одлике српске прозе, Репрезентолошке одлике српске прозе, Композиционо-стилистичке одлике српске прозе, Стилемајика, фигуративност и уопште језичко-стилски појмови у српској прози, (Ко)релација између језичко-стилских и наративних одлика у српској прози и Пререгистрација у српској прози*). У закључку овога рада ауторка наводи да стилистички радови о прозном дискурсу српског језика „осветљавају језичко-стилске особености текстова савремених српских прозних писаца, идентификују, описују и објашњавају одлике идиолеката бројних српских романсијера и приповедача” и „сведоче да се интегралностилистички метод одликује високим аналитичким и интерпретативним потенцијалом” (75). Овим редовима завршава се прва обимна целина научног дела.

Ако се у обзир узме књига као целина, може се рећи да је једно од њених најзначајнијих поглавља поглавље *Поетски џексови*. У првом реду, таква тврдња може се изрећи јер се у књизи сукцесивно смењују текстови о лингвостилистичким истраживањима поезије и текстови о лингвостилистичким истраживањима прозног дискурса, што је случај и у првом обимнијем делу овог научног дела. Спе-

цифичност овога дела књиге, односно поглавља *Поејски ѿексѿови* јесте што њега сачињавају четири оригинална ауторска рада: *Фоностѿилеми у ѿоезији Десимира Блаѿојевића* (95-118), *Језичко-сѿиљски ѿосѿуѿици у ѿоејској здирици Берачи ѿолена Небојше Лайчевића* (119-144), *Линѿвокулѿуролошки ѿѿѿенцијал језичко-сѿиљских ѿосѿуѿака у сѿѿиричној ѿоезији Душана ѿѿѿ Бурђева* (145-166) и *Сѿиљски ѿѿѿенцијал зоонима у ѿоејској здирици Живо блаѿо Рагенка Сѿѿанића* (167-196). У раду *Фоностѿилеми у ѿоезији Десимира Блаѿојевића* ауторка разматра „стваралачки поступак Десимира Благојевића”, те примећује да у његовом делу „фоностилеми представљају стилистичку доминанту” (96). Циљ овога истраживања јесте да се „опису типови фоностилематичких поступака” (96). Очекује се да ће „лингвостилистичка анализа гласовног склопа Благојевићеве поезије показати на који начин гласови учествују у смисаоном обликовању стиха, строфе и песме у целини” (96). Лингвостилистичка анализа Благојевићеве поезије показала је да су доминантна два поступка: поступак понављања и поступак мимологије. Понављања су разноврсна (100), па се могу разврстати у пет категорија. Најпре, понављају се „гласови, слогови, групе гласова (које не чине слог у речима у којима се јављају)” (100), затим понављају се „облички делови речи”, потом понављају се и „творбени делови речи” (100), четврту категорију чине понављања речи и група речи, док се особито издвајају понављања синтаксичких структура (100). За разлику од фоностилема који настају понављањем, ређе се појављују фоностилеми који настају мимологијом (100). У оквиру мимолошких фоностилема ауторка издваја две групе према стилистичким поступцима „путем којим настају” (106) и то: ономатопеја и фонетски симболизам. У закључку свога рада доминацију поступка понављања ауторка види као поступак „у складу с песниковом посвећеношћу ритму” (114), док „мања заступљеност мимолошких поступака проистиче из ограничених могућности језика на плану вербалне мимезе” (115).

У наставку књиге ауторка се бави лингвостилистичком анализом дела Небојше Лапчевића (*Језичко-сѿиљски ѿосѿуѿици у ѿоејској здирици Берачи ѿолена Небојше Лайчевића*). У раду се разматрају језичко-стилске одлике збирке песама *Берачи ѿолена*. Основно питање овога рада тиче се поступака којим „Лапчевић постиже стилизацију сличну имажинизму и кубизму” (121). Ауторка полази од дефинисања проблема, односно од објашњавања двају употребљених појмова: имажинизма и кубизма. Имажинизам, вели ауторка, је „препознатљив по осоденој техници грађења слике- песнички поступак се темељи на конкретним и прецизно предоченим сликама, као и јасним детаљима” (121). Са друге стране, кубизам „представља уметност дезинтеграције и поновне интеграције стварности” (122). Стилске доминанте јављају се „у лексикону и употреби синтаксостилема” (126). На лексичком плану ауторка издваја два најстилогенија слоја у анализираном делу и то, ониме и културолошки маркиране апелативе. Када је реч о онимима доминантни су антропоними (127), док се код културолошки маркираних апелатива појављују лексема које припадају различитим културним наслеђима: античком, паганском, хришћанском (128). Међу њима има и лексема које припадају традиционалној српској култури, као и лексема које се „одликују асоцијативним пољем препознатљивим говорницима српскога језика” (128). На синтаксичком плану важно место заузима принцип

еквивалентности и представља стилску доминанту (130). У анализираном делу често су анафорска понављања која се остварују на неколико начина (130-131). Даље, „паралелизам синтаксичких структура често се реализује уз одређена „отежавања” форме” (132). Приметно је да Лапчевић „границом стиха пресеца синтаксичку целину не само у песмама слободног стиха него и у сонету” (133). Лингвостилистичка анализа показала је да су чести поступци који „разлажу стиховну творевину” (135). Међу њима, доминантни су „апосиопеза, набрајање, комбиновање кратких и дугих стихова унутар исте строфе и неуједначеност броја стихова у строфама унутар исте песме” (135). Сви ови стилистички поступци доприносе стварању ефекта „распршености, лебдења и незауостављивог ширења поетског света у простору” (138).

У следећем раду (*Лингвокултуролошки њоџеницијал језичко-стилских њо-стилујака у сатиричној њоезији Душана Пој Ђурђева*) разматра се лингвокултуролошки потенцијал језичко-стилских поступака поетске збирке *Еџичко чишћење*. У средишту интересовања су јединице као „носиоци културних информација” и језичко-стилки поступци којима се те јединице укључују у стихове и строфе (146). Језичко-стилки поступци у овом раду посматрају се у оквиру сатиричне књижевности. Ауторка примећује да Ђурђев „у сатиричне песме укључује и општу културу која представља саставни део српског културног наслеђа” (148). Критеријуми избора језичко-стилских поступака су формалне одлике и начин употребе језичких јединица којима се исказују прецедентни феномени (148). При томе, формалне промене појављују се: 1) „унутар једне јединице, при чему су заступљени поступци додавања, изостављања, супституције и пермутације” (149); 2) „између две јединице или више јединица” (149). Када је реч о начину употребе јединица се може остварити на уобичајен начин и као „дезаутоматизована путем одступања, која се јављају на плану граматичког облика, као и лексичког окружења” (149).

Последњи рад из групе лингвостилистичких анализа поетских текстова јесте *Стилски њоџеницијал зоонима у њоејској збирци Живо блајо Раденка Сџанића*. У овом раду разматрају се зооними у збирци песама *Живо блајо* са ономастичког и стилистичког аспекта. Резултати овога истраживања подељени су у две целине, од којих једна припада ономастици, док друга припада стилистици. Док се на ономастичком плану запажа да је инвентар зоонима сачињен од традиционалних и модерних имена, на стилистичком плану имена учествују у смисаоном нијансирању. Са једне стране, „доприносе хумористичком и афирмативном сагледавању руралног света и живота” (189), са друге, „учествују у лингвокултуролошком оквиру песама” (189). Овим радом завршава се део књиге посвећен лингвостилистичким анализама поетских текстова.

Може се рећи да средишни део књиге чине две обимније целине и то једна коју смо представили насловљена *Поетски џексџови* и друга, *Прозни џексџови*. У делу књиге *Прозни џексџови* налази се шест научних лингвостилистичких радова. Први од њих за тему има стилске доминанте у збирци приповедака (*Стилске доминанте у збирци џриповедака Деца Ива Андрића*). Предмет овога рада јесу стилистичке карактеристике приповедака изабране Андрићеве збирке (199), а сама збирка посматра се „као целина обједињена темом одрастања” (199). Истраживање има два циља: први, да се утврде поступци који „обједињују збирку”, и други, да се одго-

вори на питање „има ли стилских разлика у приповеткама”(200). Стилистичка анализа примењена у истраживању показала је да су „микродискурси у приповеткама изразито смисаоно уоквирени и да функционишу као уже композиционе целине”(201), те да „се компактност микродискурса (тј.композиционих целина) постиже на плану реченице и пасуса”(201). Такође, анализа је показала да су у Андрићевом делу најфреквентнији стилски поступци остварени на реченичном и текстовном плану (202) и да се различити типови стилема (синтаксостилеми, семантостилеми, текстостилеми) срећу у истом исказу или пасусу (203). Када је реч о синтаксостилемима ауторка издваја интонациона издвајања (запетом, цртом, двотачком, тачком), затим унутарреченичну екскламацију, употребу интензификатора испред члана/чланова синтаксичке конструкције, палилошка понављања, експлицирање предлога испред свих именичких јединица које следе иза првог члана напоредне конструкције, осамостаљивање код напоредних конструкција. Особито ауторка истиче значај напоредних конструкција за стилизацију исказа (209). Када је реч о семантостилемима, у раду се издвајају синонимија, епимомом и метабола. Посебан део овога рада посвећен је текстостилемима. На плану текста ауторка издваја фигуре понављања као стилске доминанте и то: полиптотон, епаналепса, њихова комбинација, анафора, епифора, анамезофора, епифонем, ентимем, дистрибуција, регресија и употреба супститутивних речи у анафоричкој и катафоричкој функцији. Посматрајући стилске разлике унутар збирке песама, ауторка уочава да се „густина и стилогеност свих типова стилема појачавају од почетка књиге до приповетке *На обали*”(215). Даље, „од приповетке *Змија* (осма по реду) као да се смањују густина и стилогеност доминантних стилематичних поступака”(215). Разлог томе лежи у чињеници што су „ови стилеми погодни за обликовање емоционалног микродискурса”, док су „мање погодни за обликовање рефлексивног микродискурса”(216). Међу овим деловима збирке, наглашава ауторка, постоји разлика и на тематско-мотивском плану, па се првих шест приповеда могу убројати у књижевност за децу, док се у последњој од њих насловљеној *На обали* напушта дечји поглед на стварност, па садрже иронију која није својствена делима за децу.

Следећи рад који се тиче прозаизама јесте рад под називом *Стилске доминанте у роману Ослободиоци и издајници Милована Данојловића*. У раду се испитује „на који начин је писац постигао утисак о једноставном, лепом, аутентичном и изворном изразу”(222). Циљ истраживања је „да се дође до језичко-стилских одлика Данојловићевог текста на којима се темеље утисци и оцене о једноставном и лепом начину изражавања, као и о аутентичности и изворности казивања”(222). Ауторка своју пажњу поклања исказу, интерфразном блоку и композиционој целини као трима нивоима који су одлике текста као лингвистичког феномена (226). Међу стилским уређеним исказима фреквентне су „исказне форме с тачком запетом”, затим, честе су исказне форме са двотачком. У Данојловићевом роману ауторка уочава појаву великог броја репрезентолошких дискурса у виду уведеног управног говора, неуведеног управног говора и у виду неуправног говора у стилски неутралној варијанти. Такође, ауторка примећује да приповедач спроводи два поступка у својој анализи сећања: аналитички и синтетички. При томе, аналитички поступци настају помоћу фигура набрајања, док синтетички поступци „настају на принци-

пу фигура смисоне дискурсне целине, у које спадају ентимем (јединство општег и посебног) и епифонем (јединство посебног и општег)”(231). Између осталог, синтетички поступци настају и помоћу дистрибуције и регресије. На плану композиције анализирани роман одликује постојање микродискурса који су графички издвојени. Према речима ауторке, ови дискурси „се могу разврстати у приповедање, описивање и расуђивање”(232). Посебну пажњу ауторка поклања ономастикону у делу, те запажа да је за анализирани роман врло карактеристичан однос именовања и неименовања. На основу топонима, примећује даље ауторка, издвајају се три круга: село, држава, свет.

У следећем раду разматрају се стилске доминанте у стварносној прози Добрила Ненадића (*Стилске доминанте у стварносној прози Добрила Ненадића*). Корпус овога истраживања чине романи *Киша*, *Појлава* и *Урајан* Добрила Ненадића. Резултати спроведене лингвостилистичке анализе засноване на критеријумима стилогености и стилематичности показују да: „писац употребљава елементе социјалног и функционалног раслојавања језика, а доследно избегава дијалектизме карактеристичне за подручје у коме се одвија радња романа”(246), „свезнајући приповедач у сва три романа спроводи регулацију и интерпретацију наративних података”(246), „приликом интерпретације наративних података, приповедач се испољава као посебна наративна свест која постоји паралелно са ликовима”(246), „писац настоји да избегне ограничавање приповедачког гледишта на једну наративну свест”(246), „од стилематичких поступака који се тичу начина регулације наративних података доминирају: (а) именовање ономастичком јединицом, тј. литерарна ономастика; б) преименовање апелативном јединицом у синтаксичкој функцији апозиције, остварено као стилска фигура амплификација; в) набрајање са различитим ступњем семантичког преклапања јединица напоредне конструкције (стилске фигуре *кумуляција* и *синхроизам*)”(247).

Наредном лингвостилистичком анализом обухваћен је лексички ниво језика. Друкчије речено, рад је насловљен *Стилски синонимички лексикон у прози Уроша Петровића*. Корпус овога истраживања чини 11 прозних дела Уроша Петровића. Стилистичка анализа спроведена у овом раду довела је до следећих резултата: „1) мање се примењују морфостилеми (необични творбени модели), мање има творбених окационализама, мање се инсистира на именовању делова стварности за које језик нема име; 2) мање се примењују семантостилеме (семантичка померања); 3) мање се инсистира на фраземимима, жаргонизмима и другим јединицама са експресивном вредношћу; 4) уводи се лексика блиска детету које одраста у доба савремене технологије; 5) укључују се неуметнички жанрови (оглас, енциклопедијска одредница); 6) уводе се одлике научно-популарног стила; 7) реч се онеобичава на графичком плану; 8) књиге овога писца представљају мултимедијална дела јер садрже визуелне елементе као што су фотографије, слике, скице” (287, 288). За лексички план карактеристично је да се лексикон све више усмерава ка општем фонду лексике, да писац постепено смањује присутност стилски маркиране лексике и да се кроз стваралаштво смањује разноврсност стилских поступака на лексичком плану (288).

Лингвостилистичком анализом у овој књизи обухваћено је и дело *Анаџема* Војислава Лубарде (*Језичко-стилски њосџујци у лџерарнојублицџџичком осџварењу Анаџема Војислава Лубарде*). У раду се анализирају стилистички поступци којима се постиже „графичко маркирање фигуративног значења лексема” и „фигуративно кохезивно-кохеренцијско маркирање текстовних сегмената” (300). У прву групу поступака спадају употреба наводника, употреба курзива, комбинација наводника и курзива и комбинација наводника или курзива са синтаксичким средствима. У другу групу спадају ентимем и епифонем (310-312).

Последњи рад у књизи Милке Николић јесте рад са насловом *Језичко-стилски њосџујци у есејџџичком осџварењу Писац у оџлегалу Марсела Прусџа Милуџина Ж. Павлова*. Анализа Павловљевог дела показала је да су стилске доминанте у његовом делу сентенце и цитати (327). При томе, сентенце „нису графички маркиране, док се цитати и парафразе обележавају курзивом” (327). Сентенце се у анализираном делу појављују унутар пролога, у цитату „који стоји као мото последње композиционе целине у књизи” и „унутар пасуса у свакој композиционој целини” (330). Према резултатима анализе, сентенце учествују у грађењу текстостилема или самостално или у комбинацији са понављањем (331). Са друге стране, у анализираном делу доминирају обележени цитати, па се у књизи осим имена којима припадају цитати срећу и прецизне библиографске одреднице, што подсећа на научни стил. У наставку рада издваја се подела цитата и то на: потпуне, непотпуне и вакантне цитате. Критеријум ове поделе јесте однос властитог и туђег текста у делу. Затим, следећа подела цитата у делу Павлова заснива се на врсти прототекста: интрасемиотички (делови неуметничког стваралаштва) и транссемиотички (обухватају одломке дела) (335). Напоследку, према функцији, референцијални и неререференцијални цитати (335). У завршном делу рада разматра се однос сентенци и цитата у једном фрагменту, па се појављују три вида: сентенца се надовезује на цитат, сукцесивно се појављују сентенце и интерферирају ауторске и цитиране сентенце (336-337).

У закључку ове књиге насловљеном *Закључна разматрања*, ауторка представља лингвостилистичке осврте на свако дело подвргнуто стилистичкој анализи у овој књизи. Притом, поглавље је подељено на две целине: прву, у којој се представљају језичко-стилски поступци у поетским текстовима и другу, у којој се представљају језичко-стилски поступци у прозним текстовима. Свака од ових целина садржи јасно одређен предмет, егзактно одређен приступ и појединачне осврте на сваки од текстова обухваћен лингвостилистичком анализом у овој књизи.

Књига Милке Николић *Поетџизми и џрозаизми* има егзактно компоновану композицију како у целини, тако и у најмањим текстуалним целинама. У њој се сукцесивно смењују текстови о поетском и текстови о прозном дискурсу од самог почетка књиге, па до завршних разматрања. Друкчије речено, пажња је подједнако поклоњена лингвостилистичком разматрању поезије и лингвостилистичком разматрању прозе. Сваки научни чланак има егзактно утврђену композицију (*Увод, Присџуј џроблему, Резулџаџи анализе и Закључак*). При томе, одељак *Резулџаџи анализе* увек обилује бројним подацима до којих се истраживањем дошло.

Прва два рада (*Новија лингвостилистичка истраживања српске поезије* и *Новија лингвостилистичка истраживања српске прозе*) ове књиге представљају одличан увод у ауторкина стилистичка истраживања будући да су у њима сумирани лингвостилистички резултати истраживања поезије и прозе на српском језику прве и друге деценије двадесет првог века. Импазантан је број библиографских референци чији су резултати представљени у првим двама радовима. Само за лингвостилистички део о поетизмима ауторка је прегледала и представила чак 77 научних чланака, док је за део о прозаизмима број научних чланака много већи. Наиме, ауторка је анализирала чак 112 научних чланака о прозаизмима у српској лингвостилистици. Ова два рада у уводним разматрањима права су ризница новије лингвостилистичке литературе чији су резултати јасно издвојени и чије су теме егзактно разврстане. Ауторкина стилистичка истраживања представљена у двама средишним поглављима (*Поетски текстови* и *Прозни текстови*) представљају велики допринос лингвостилистици будући да су у њима извршене лингвостилистичке анализе на различитим делима (како поетским, тако и прозним), те да су оне вршене на свим језичким нивоима, од фонолошког до текстовног. Између осталог, нису ретки ни осврти на графичке одлике уметничких текстова. Може се рећи да су у овој књизи испољене научна утемељеност, детаљност, аналитичност и егзактност као особине ауторкиног стила. Напошетку, поменућемо да ова књига поред великог стилистичког значаја има и методички значај за младе стилистичаре будући да садржи радове који се с правом могу сматрати примерима извршних лингвостилистичких анализа и велики број стилистичких референци. Због тога је књига *Поетизми и прозаизми* Милке Николић неизоставна референца у сваком новијем стилистичком истраживању.

Арсеније М. Сретковић¹

Универзитет у Крајеву

Филолошко-уметнички факултет

Центар за научноистраживачки рад

<https://orcid.org/0009-0000-3779-6960>

¹ arsenije.sretkovic@filum.kg.ac.rs